

**Dissertatio de eo quod circa curam pauperum generatim observandum est
... / respondens Dietericus Henricus Bluhme.**

Contributors

Bluhme, Dietrich Heinrich.
Universität Göttingen.

Publication/Creation

Goettingae : Typis Hageri, [1749]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/kzfn6c7m>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

2
83.
DISSERTATIO
DE EO
QVOD CIRCA CVRAM
PAVPERVM GENERA-
TIM OBSERVANDVM
EST

Q V A M
INCLYTI PHILOSOPHORVM ORDINIS CONSENSV
IN

ALMA GEORGIA AVGVSTA

A. O. R. S. C I D I D C C X X X X I X.

A. D. IV. OCTOBRIS

PVBlico ERVDITORVM EXAMINI SVBIIICIVNT

P R A E S E S

M. IOANNES PETRVS
MILLER,

ET

RESPONDENS

DIETERICVS HENRICVS BLVHME,

HAMBVRGENSIS

SANCTIORVM LITTERARVM CVLTOR.

GOETTINGAE TYPIS HAGERI.

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

<https://archive.org/details/b30381691>

Q. D. B. V.

DISSERTATIO

DE EO, QVOD CIRCA CVRAM
PAVPERVM GENERATIM OB-
SERVANDVM EST.

Praefatio.

I d, quod maxime sibi laudandum quin imitan-
dum censuit perfidus ille Christiani nomi-
nis hostis Iulianus Imperator, summum il-
lud scilicet christianorum erga miseros quoscunque studium,
hoc nostra & patrum memoria permultis, in Anglia prae-
sertim, ita displicuisse nouimus, nulli vt labori pepercerint,
quo illustri hoc suo ornamento ecclesiam priuarent, atque
sanctum illud calamitatis asylum adflctis occluderent. Ita
scilicet eos statuere decet, qui naturam ipsa natura adiu-
turi, atque omnia ad natiuam simplicitatem dicam an mise-
riam

riam redacturi, nulla a seruatore humani generis auxilia desiderant. At vt improbum hocce consilium ipsa pietatis in hominum societatem specie quadam commendarent, inter alia, nescio quae vitia, inertiam benignitate aliena excitari ac tantum non ali, satis grauitur monent. Nostros vero hominibus, iis scilicet, qui strenue saepius pro gloria CHRISTI dimicare videri volunt, non desunt rationes, quibus malignam suam, vt neruose ait Fabius, clementiam, multa cum arte ab omni crimine liberent. Bonos denique atque sapientes non pauca in ea pauperum cura, quae multis in locis adhibetur, optimo haud dubie animo, desiderare, notum est. Atque haec fere fuerunt, quae hanc de re eleemosynaria succinctam tractationem suaserunt, cuiusque partem priorem publico nunc examini subiicimus. Altera se illi mox sociam, si DEVS fauerit, adiunget, modo si haud prorsus male fratrem acceptum fuisse comperietur. In eo autem toti hic erimus, partim vt euincamus, bene ordinatam egenorum curam, non modo ex ipsius sanae rationis principiis prono alueo fluere, sed multo magis a sanctissima seruatoris disciplina praecipi, sapientissimisque legibus definiri; partim denique, vt exemplum veteris ecclesiae iis proponamus, qui, qua ratione omnis haec cura ex natura rei ac religionis instituenda sit, distinctius cognoscere cupiunt. Bono consilio, quod vere dicere possumus, maiores nostris vires optassemus; at satis nos fecisse iustis atque aequis arbitris confidimus, si quod potuimus, summa fide & contentione effecimus.

§. I.

Atque hic quidem nobis, qui in liberalitate aliorum veluti arcem quamdam pauperibus exstruere volumus, primum de iaciendis fundamentis ipsius cogitandum est. Quare, quae sint naturae principia beneficentiae huius accurate definiemus. Istud autem inter omnes constat, cum crearet praepotens Numen vniuersum terrarum orbem cum illud voluisse maxime, vt conspiciendam illustri opere excellentem suam naturam praeberet; tum vero & hoc, vt aliquam suae felicitatis partem cum aliis communicaret naturis. Da vero terrae, vt nunc est, nostrae, praeter bruta animantia, incolas nobilioris generis nullos; bone DEVS, quantam rerum omnium conuersionem alterum mox saeculum visurum fuisset? Tanta igitur sapientia nihil dignius cogitari potest, quam vt hominem crearet, qui mentem cum corpore adeptus, sollerti cultura terram hanc omnem, non ad alendum modo aptiorem redderet, sed & ad delectandum quasi magis accommodatiorem.

§. II.

Ex quibus illud iam adparet, *voluisse* supremum terrarum orbis dominum, *vt homo opibus magnifici huius operis legitime frueretur*. Hocce vero ius vniuersorum hominum ex mente ipsius DEI esse, ex his colligimus, α) quia omnes homines eandem naturam adepti sunt, β) necessitatibus communis naturae, totus terrae nostrae habitus respondeat, & γ) nulla praegnans adsit ratio, quae impediat, quo minus mortalium quisque aequam illius partem iure quodam suo sibi tribuat. Accedit ad haec δ) expressa diuinae voluntatis reuelatio. Gen. I, 28. 29. 30. IX, 1. sqq.

§. III.

Neque' id diu fugiebat homines, omnibus almae & communis matris sinum libere patere. Nouae enim familiae maiorem semper & a patrio solo remotiorem terrae partem occupabant. Dein vero natiua illa simplicitate non contenti, amplius mortales, commodius ex consociatione tot ingeniorum & diuersarum artium vitae genus sperabant, ex qua atque aliis fortasse caussis societates illae maiores natae sensimque firmatae sunt. Quibus semel stabilitis necesse fuit, vt ea, quae *dominii & proprietatis* vocant, iura, orta fuerint. Quae demumcumque illorum corroborandorum vel caussae fuerint vel etiam modi, hac certe lege, hoc omne, quidquid est iuris sancitum fuisse certum est, *vt in vltima necessitate quicumque mortalium pristina sua in terrae fruges potestate recuperata licite illis frui possit.* Nihil enim quod a iustitia & humanitate vel latum vnguem recederet ab hominibus constitui potuit, neque quod DEVS ipse homini indulsit beneficium, ab homine non sine magna & graui iniuria eripi ei potest (§. 2.). Vereque dictum est a SENECA: *Necessitatem magnum esse humanae imbecillitatis patrocinium & omnem legem frangere.* Controu. L. IV. 27. Haec enim ita saepe in rationem vertitur necessitas, vt, quod furtum atque caedes alio tempore vocatur, licitae actionis nomine veniat, atque omni prorsus culpa vacet. *

* Conferendi hic sunt CIC. off. L. I. c. IV. cum not. Rachelii. H. GROTIUS de I. B. & P. L. II. c. II. PVFENDORF I. N. & G. L. IV. c. IV. edit. poster. Barbeyr. WALCHIVS in Lex. Phil. sub voc. *Eigenthums-Recht* p. 672. In qua caussae nostrae arce parum HOBBSII de Ciue c. I. §. 7. emissæ tela horremus.

§. IV.

Noua tamen haec vitae humanae scena his *diuitum*, illis *pauperum* personas imposuit; quod quidem *discrimen funesto humanae*

*humanae felicitatis fato natum fuisse quo minus statuamus, vna plures rationes impediunt. Primum enim illud ad ipsum immortalem animum omnino non pertinet, sed quod caducum in nobis est, id tantum attingit; dein vero utriusque sortis hominum desideria conuictum illum commodiorem, quin summe necessarium reddunt, & variis praeterea vel ingenii vel animi ornamentis caruisset mortalium genus, nisi ipsa mordens intus fames artium variarum inuentrix euasisset, iacens ubique pauper elatum super humanas res animum ostendisset; diuitis vero generosa illa mens aliorum magis felicitatis quam augendarum opum suarum cupida ex beneficiis ipsius effulisset. * Quae atque alia si quis iustis ponderibus examinauerit, decernet, DEVM O. M. finibus suis omnino non excidisse, cum non aequalem omnibus fortunarum partem tribui permiserit. Quid? quod quam illustre hoc prouidentiae diuinae sit testimonium, tum maxime perspicies, si tuo tibi animo duas ciuitates, hanc quidem ex diuitibus, illam vero ex pauperibus compositam, quantacumque arte poteris, fingas. ***

- * Inter splendida illa veterum philosophorum peccata illud quoque referendum est, quod nonnulli eorum, maxime Graecorum ac nominatim Cynicorum rerum omnium inopiae nescio quam ad philosophandum vim inesse putarint. At emicans illud per pannos Antisthenis emendicatae gloriolae studium probe perspexit praeceptor illius SOCRATES v. LAERTIVM L. IV. S. 8. En Philosophi opes in compendio:

*Pera, polenta, tribon, baculus, scyphus, arcta supellex
Ista fuit Cynici.*

conf. Ven. IAC. BRVCKERI Hist. Phil. Per. II. P. I. L. I. c. II. S. VI. p. 499. Fuerunt praeter hos bene multi veterum, quibus philosophiae & aliarum artium magistra habita paupertas fuit. Audiamus omnium ore loquentem SENECA Ep. XVII. *multis ad philosophandum obstitere diuitiae: paupertas expedita & secura est. Si vis vacare animo, aut pauper sis oportet, aut pauperi similis*

similis: non potest studium salutare fieri sine frugalitatis cura: frugalitas autem paupertas voluntaria est. Vellem, inter ipsos sanioris disciplinae professores inde a Saeculo a C. N. II. non fuissent utriusque sexus homines, qui sapientum hanc stultitiam imitati Ascetae, Σπυδαῖοι & Philosophi magno suo gaudio appellati fuerunt. v. CLAUDII SALMASII *Comment. in Tertull. de Pallio* p. 7. 8. sq. At bono humanae scientiae illi, qui recentiori aetate philosophiae operam dederunt, eo ipso nomine maiorem sapientiae laudem nacti fuerunt, quod, deuicto feliciter hoc veterum errore, ipsa vitae elegantia sapientiae suae magnum decus attulerint & maius in dies adferre cernantur.

* * Conflans enim omnium temporum experientia docuit, eas ciuitates, quae opibus maxime abundant, abundare etiam omni fere malorum genere, ut ex aduersa parte etiam eae, quarum maxima pars fame extabescit, variis humanae mentis atque vitae morbis premuntur. Testis illius quidem periculi, quod ad opibus imminet nimis humanae societati, ROMA, illud totius olim habitatae terrae compendium esto. De hac autem LIVIVS: *quanto rerum minus, tanto minus cupiditatis erat: nuper diuitiae auaritiam & abundantes voluptates desiderium per luxum atque libidinem pereundt perdendique omnia inuexere*, adde SALLVST. *Bell. Catil. in praef.*

§. V.

Id si cogites maximis efferre laudibus IESV CHRISTI sapientiam debebis, qui in sanctiore sua ciuitate hoc quidquid est fortunae discriminis non sustulit penitus, sed aequissimis tantum ferendis legibus ita temperauit, ut nec bene fortunatus sine liberalitate in egentes beatus, nec ipse inops miser in hoc vitae theatro haberi debeat. * E contrario vero ii in insigni errore versantur omnes, qui teneram DOMINI nostri familiam hominum Iro pauperiorum & proletariorum fuisse confluxum nescio quo vel opinionis errore vel pessimi in sacra nostra animi audacia contendunt. At vero multos post Iulianum eandem cantilenam occinisse christianis notum est. Hi si meminerint, multa a CHRISTO ac legatis ipsius diuitibus de optimo

mo fortunarum usu data esse praecepta, & si ipsi sibi constarent, diuites in ea republica plures fuisse non negarent, cuius erga pauperes liberalitatem allexisse plurimos aiunt, quo nomen inter ciues ipsius profiterentur, atque in benignitate christianorum praesidia illius vitae quaererent, quam noui hi milites, quandocunque id ducis sui gloria requireret, & vel crudelissimis cruciatibus auferri sibi laeto animo passuros esse, sacramento se obstringebant.

* Sunt, qui imaginationis suae liberalitate ex stabilienda communione bonorum nescio quas coelestis vitae delicias terris promittant, Ecclesiae Hierosolymitanae exemplum & felicitatem testati. Sed evertit penitus communem antea hunc errorem Ill. MOSHEM II perspicacia ac eruditio in *Cogitat. ad varios* N. F. locos L. I. c. VI. p. 114. add. eiusdem *Institut. Hist. Eccl. maiores Saec. I. P. I. c. IV. §. 4. p. 104. sq.* Nobis certum est, si haec de quibus deinceps acturi sumus, seruentur praecepta, nostras respublicas aequae pias immo multo feliciores esse Pythagoricis, Essenis, Paraguenfibus atque recentioribus nonnullis. Vehementer iam summus ARISTOTELES, ob varia, quae eiusmodi bonorum communionem premunt, incommoda, Platonis institutum improbauit. *Polit. L. II. c. V.* Neque EPICVRVS Pythagorae auctoritate eo adduci potuit, ut gregi eam suo commendaret, nam *il trouuoit, qu' un tel etablissement marquoit de la defiance, & il aimoit mieux, que les choses fussent sur un pié, que chacun contribuât, volontairement aux besoins des autres, quand cela étoit nécessaire* quas rationes allegat BAELIUS in *Dist. Crit. T. II. p. 365.* add. *CIC. de Fin. bon. & mal. L. I. c. XX.* conf. tamen de communitate tali Aboriginum sub rege Saturno IUSTINVM L. XLIII. c. I.

§. VI.

Habemus igitur & in nostris rebuspublicis diuites, habemus pauperes. Quid illi his debeant, mox suo loco videbimus. At, ne quid temere dicamus, *ex eo, quod cuique facultatem ad vitam commode viuendam necesse est, ipsam paupertatem metiemur.* Apud Romanos quidem V aut VI Classes & centurias

P. R. pro census ratione constitutas fuisse satis notum est. Harum vero I. erat ciuium ditissimorum. II. ditiorum. III. diuitum. IV. mediocrium. V. modicorum. VI. tenuissimorum, cuius infimi iterum ordinis ii erant, in quibus non pecuniae sed capitis tantum ratio habita fuit. v. G. H. NIEVPOORT. Rit. Rom. p. 47. edit. Excell. GESNERI. Atque & nobis liceat hic paullulum censores bonorum ciuium nostrorum agere. Sed cum hic maxime FACULTATES in censum veniant, primum quid per eas intelligamus, dicemus. Sunt autem nobis *res eae omnes, quae efficiunt, vel sua natura, vel suo pretio aut quocunque alio modo ut vitam nostram non nutrire tantum sed & cum quadam iucunditate & elegantia* vsque ad extremam aetatem ducere queamus. Ad hanc vero mortalis vitae felicitatem quaerendam aeterna nos lege esse obstrictos cum facili negotio doceri queat, id vero ordine concinno iam factum sit a Philosopho (WOLF. P. I. Iur. Nat. §§. 176. 466. 471. 487. 491. & in compendio in den Vern. Ged. von der Menschen Thun und Lassen §. 12.) facile huic negotio superfedere poterimus, ne in re aperta nimis longi euadamus. Cui ergo *multo plures, quam vitae conditio requirit*, diuina prouidentia facultates largita est, hunc populari sermone DIVITEM, eum vero, *qui his facultatibus vel omnino vel ex parte tantum caret*, PAUPEREM appellare sueuimus. Redigamus autem, ut omne hoc discrimen eo curatius definiatur, vitae nostrae socios in tres ordines, in plures nolumus, ne nimis subtiles aliis videamur. Sit igitur *Prima* eorum, quorum in ciuitate habitus nihil fere nisi quod ad corpus suum alendum tegendumque facit, requirit: quales v. c. sunt rustici & homines ex infima plebe omnes. His equidem lautiorem vitam omnino optarim, at satis beati, quibus diurno labore victus

quaesi-

quaesitus sufficit. *Secunda* in eo hominum ordine cernitur, cui non solum iis opus est subsidiis, quibus vita humana utcumque servatur, sed illis etiam rebus, quae commodiorem, quin & elegantiorē eam reddere possunt. Cuius generis quin eorum vita esse debeat, qui litteris & bonis artibus vacant aut quodam in republica munere funguntur, nemo dubitabit. Restat *tertium* genus eorum, quorum magna esse debet ad salutem promouendam publicam auctoritas, qui vitae quodam splendore, ut nunc sunt tempora, atque adeo nec magnis opibus facile carere possunt.

§. VII.

Ex his autem haec sponte sua consequuntur. Summum inopiae gradum esse eum, *si quis iis careat facultatibus, quas ipsa natura & vita humana requirunt.* Id genus summae inopiae EGESTAS suo iure vocatur, & ex quo EGENI nominantur. Haec ipsa vero mendicitas duplex iterum est, vel *simplex* vel *composita*, ut, si quis non cum inopia tantum conflictetur, & qui comes illius plerumque est, morbo, sed si habeat etiam, quos nutrire debeat, liberos.

Alter paupertatis gradus est, quando eas quidem quis facultates possidet, *quibus vitam utcumque nutrire, sed minus commode potest.* Et hos quidem PAUPERES vocabimus. *

* Facient ad haec illustranda loca veterum, quae accurate exhibet S. Ven. C. A. HEVMANN Differt. Syll. T. I. P. II. notum est illud MARTIALIS; non est paupertas, Nestor, habere nihil.

§. IIX.

Quae vero sint illae *ad paupertatem viae* nullus fere ignorat. Illas tamen ut distinctius cognoscamus, triplex omnino illarum genus constituemus. I. sit illorum, qui α) vel

nihil prorsus facultatum ab aliis quocumque modo acceperint; vel β) quibus haec munera vel fortunae quodam casu vel aliorum iniuria iterum erepta sunt. Ipsi vero γ) aut aetatis aut ingenii aut corporis denique vitio quodam impediti facultates sibi suisque prospicere nequeunt. Miserum hoc agmen ducant parentibus suis aut maritis orbata, aduersaque cum valetudine conflictans calamitas cet. hos *pauperes sine sua culpa* vocabo.

II. Genus eorum esto, α) qui partas iam copias aut ignavia aut quacumque alia animi leuitate dilabi patiuntur; β) vel eas genio suo indulgendo profundunt ac dilapidant, neque γ) iis parandis ullam dare operam sueuerunt. Haec quidem terrae pondera quodsi atro *pauperum sua culpa* titulo notemus, de nulla illata sibi iniuria conqueri poterunt.

III. In media miseri agminis parte collocabimus eos, qui quidem non omni, at grauiori tamen tenuitatis suae culpa vacare dicendi sunt. Hoc quidquid est mali illis haud raro accidit, qui in tuenda re sua familiari vel negligentiae vel etiam immoderatae cuiusdam liberalitatis nomine taxandi sunt. Atque hos quidem *pauperes aliqua sua culpa* pace eorum salutabimus.

§. IX.

Parum vero aerumnosam familiam iuuabit haec omnis disputatio, nisi ei nunc *aliorum beneficentiam*, veluti molestae viae comitem adiungamus & alterum mali medicum. Ex quo enim tempore

Communemque prius ceu lumina solis & auras
Cautus humum longo signauit limine menfor
calamitosae genti, quam tamen disputando solari bene cupimus, in tanta, qua orbis noster ornatus est, rerum omnium

inuium copia, haud secus atque nauigantibus periculose siti in ipso mari, misere pereundum esset, nisi supremus terrarum dominus opibus alios cumulauerit, quibus in nutriendis inopibus quasi suis manibus sapienter atque prouide vteretur. Quare vt hic de liberalitate in pauperes paullo curatius, at *hoc quidem loco* GENERATIM tantum, agamus, nostrarum esse partium duximus.

§. X.

FINIS est id, quod rationem sufficientem in se continet, quare intelligens quaedam natura A, rem extra se positam B, non modo produxerit, sed VARIIS eam etiam rebus instruxerit, quae efficiunt, vt B sit B tantum, & non aliud quid C.

§. XI.

Conuertamus haec illico in vsum nostrum. HOMO ea est natura, quae coniunctam cum corpore suo animam, rationis participem nata est. Hebes sit oportet oculorum acies illi, qui ista varia, quae in nobis insunt, non facile creuerit. Sunt autem, nisi ipse caecutio 1) Anima, 2) corpus affabre formatum, 3) Nexus inter hoc vtrumque, 4) viuimus, 5) res distincte cognoscimus, 6) appetimus, declinamus alia, secundam distinctam cognitionem, 7) voluptatem e sensu boni, aegritudinem contra ex sensu imperfectionis percipimus, 8) corpus denique nostrum, si modo sanum sit, promte mentis imperata exsequitur, & quam iucunda vita haec, vtvt caduca, sit, summa suauitate experitur. *En, quot & quanta in vno homuncione varia!*

§. XII.

DEVS O. M. creauit hominem, atque variis illis, quorum breuem indicem (§. II.) exhibuimus, dotibus donauit. Ille vero cum infinita prorsus gaudeat & sapientia & bonitate, necesse est, vt eum ob finem excellentem hanc naturam fabricatus fuerit, quo melior nullus nec esse nec fingi cogitatione potest. Optimus autem hicce *finis* est, *cum gloria sui ipsius, tum hominis*, quem ita mirifice exornauit, *felicitas*. Eundemque huncce finem condendae totius rerum vniuersitatis auctorem numini ipsius fuisse, tam certum est, vt nemo facile hac de re vel paullulum addubitare iure queat.

§. XIII.

PERFECTIO homini tum demum recte tribuitur, *quod si varia illa, quae in eo reperiuntur (§. II.) de fine illius obtinendo (§. 12.) amice inter se consentiant*; IMPERFECTIO contra, si minus. Cum homo sit natura, intelligentia & libertate donata, ipse actionibus suis illud efficere potest, vt quae varia insunt ei, ad sui perfectionem faciant. *Illud omne, quod ad perficiendum hominem valet*, dicitur BONVM; quod vero in culpa est, quod imperfectior euadit homo, MALVM. Quaedam vero BONA magis nobis liberum est vt nobis acquiramus, & e contrario sunt & mala, quae multo liberius quam alia declinare possumus. Illa BONA & MALA, quae propius a libertate nostra pendent, vocantur MORALIA; haec vero quae minus, PHYSICA, strictius quidem sumta hac voce.

§. XIV.

Ea nostri *perfectio*, cuius nos participes reddunt bona quae vocauimus *moralia*, (§. 13.) dicitur BEATITAS: illi autem,
quae

quae ex bonis physicis oritur, PROSPERITATIS nomen inditum est. *Ex utroque hoc parente nascitur FELICITAS* hominis. Contra vero ea *imperfectio*, *quae gignitur ex malis moralibus* (§. eod.) dicitur MISERIA MORALIS, *quae vero ex physicis*, PHYSICA MISERIA.

§. XV.

GLORIA DEI, i. e. *complexus perfectionum diuinarum, amplificatur felicitate hominum*. Cum hanc igitur DEVS velit, Gloriam quoque sui ipsius finem creati hominis esse, iure meritoque defenditur.

§. XVI.

Quum DEVS O. M. velit, vt omnes homines felices reddantur (§. 12.) id autem homo actionibus suis efficere possit (§. 13.), necesse est, vt ipsum summi rectoris & domini numen illi indicet, qua ratione formari actiones illius debeant, vt bonae euadant (§. 13.). Norma vero actionum illa hominis per sanam rationem cuicunque manifestata dicitur LEX NATURAE, & sensu id quidem latissimo. ACTIO autem, *quae cum regula hac conuenit*, BONA dicitur, *quae vero cunque discrepat ab illa*, MALAE ACTIONIS seu peccati atro nomine notatur.

§. XVII.

Quum finis sit legis naturae, vt doceat homines, qua ratione dirigere actiones suas illos oporteat, vt iis gloriam DEI amplificent, ac seipsos felices reddant (§. 16.), requiritur:

I.) vt praecipiat omnibus α) perficiendam esse intelligendi volendique vim suam, β) tuendam esse vitam ac corporis in-

columitatem & γ) vt suauiter & eleganter eam quisque agat; quantum potest, enitatur.

II.) necesse est, vt vnus mortalium quisque actiones suas ad normam hancce summo studio exigat atque componat.

§. IIXX.

Egenus est homo, cui ea desunt, quae ad vitam & sanitatem corporis conseruandam necessario requiruntur (§. 7.). Haec vero si deficient hominem, diuturnam tandem famem, variosque morbos mors ipsa excipit, physicorum malorum omnium maximum (§. 11, 13.). Miseria ergo hac sua rebus omnibus egens impeditur, quo minus felicem se reddere & gloriam DEI prouehere in hac vita amplius queat.

§. XIX.

BENEFICIUM est *omne bonum, quo alius nos sine nostro merito ornat.* Quum igitur beneficium bonum quoddam sit, tendere ad nostri perfectionem atque adeo ad ipsam felicitatem nostram debet (§§. 13, 14.).

§. XX.

ELEEMOSYNA est *beneficium, quo gratis inopem afficimus.*

* Digna est omnino filia, quae almae matris, misericordiae nomen apud GRAECOS, haud infelices illos *ὀνοματίζεις*, obtinuerit. In HEBRAEORVM vero libris nihil est frequentius, quam vt צדקה, *iustitia* appelletur; id vero quam de causa factum sit, grammatici certant & adhuc sub iudice lis est. Nomina quidem virtutum Hebraeis ob fororiorum illarum vinculum haud raro inter se permutari, satis vel iis notum est, qui vix sacris his initiati sunt. Atque sic pro more gentis iustitia id vocatur, quod benignitas & misericordia appellandum fuisset. conf.

Pf. XXII. 32. XXXVI. 7. Ies. V. 16. Matth. I. 19. Sunt, qui eleemosynas ideo hoc nomine ornatas aiant, quod ex media laude iustitiae & aequitatis petitaer sint. Sunt & alii rursus, quibus cum **LIGTFOTO** verisimilius videtur, ideo libenter quaestuosam atque fastuosam gentem voce hac usam fuisse, quo maiorem suam suae apud **DEVM** iustificationis, ut ita loquar, spem indicaret. Id tamen de omnibus, qui usurpabant vocem satis tritam sermonibus, caue accipias. v. Ven. **DEYLINGII** Obsf. S. P. III. p. 154. Id praeterea multis iam obseruatum est, **LXX** illos, quos vocant, Interpretes ad minimum decies, loco ἐλεημοσύνης, δικαιοσύνην posuisse. v. **MILLIVM** ad Matth. VI. 1. **D. PAVLLO** vox κοινωνία placuit Rom. XV. 26. 2. Cor. IIX 4. Hebr. XIII. 16. (adi **SVIZERI Thesaurum Eccl.**) atque 2. Cor. IX. 5. Ἐυλογίαι. cet. **MVHAMMEDANIS** *Zacat* stipem, quae in pauperes benigne erogatur, vocari, auctor est **POCOKIVS** in *specim. Hist. Arab.* p. 307, cuius nominis originem quidam hanc esse aiunt, quod *opes* illius, qui misericordiae adfectu partem earum miseris tribuit, *adaugeat*. Sunt tamen alii, quibus a *mundando* nomen Arabicum derivatum est, propterea quod & opes & animum ab iniustitiae & auaritiae sordibus purget eleemosyna. vid. Ven. **IAC. BRVCKERI** *Hist. Crit. Philos. Per.* II. L. III. c. II. §. IV. p. 203.

§. XXI.

Strictius quidem quodsi haec vox *Eleemosyna* accipiatur, (eam vero ita accipi populari sermone in vulgus notum est,) *pecuniam, qua donatur indigens*, significare siveit. Quid vero obftet, quominus *latiorem* ipsi *potestatem* subiiciamus, equidem non video. Quum enim eleemosyna in largiendo bono quodam consistat, bona autem non vnius sint generis (§. 13.) atque eleemosynae perfectio alterius proposita sit, (§. 14.) hominis vero & anima & corpus ac tota vita varie perfici queant (§. 11.) consequitur exinde omne beneficium, quod inopi praestatur gratis, siue nummulis id fiat, siue labore nostro, praestantissimo eleemosynarum nomine insigniri posse, ac ornari debere.

debere. Idque iam SCAPVLAE seruatum est in Lexico Gr.
p. m. 473. a.

Laetamur, ipsum illud os Romanae eloquentiae TVLLIVM pro nobis hic verba iam dudum fecisse: aduerte lector, te paucis docebit: *Aut opera benigne sit indigentibus, inquit, aut pecunia. Facilius est haec posterior, locupleti praesertim: sed illa lautior ac splendidior, & viro forti clarioque dignior.* - - - *altera ex arca, altera ex virtute depromitur.* - - - *qui opera, id est, virtute & industria beneficii & liberales erunt, primum, quo pluribus profuerint, eo plures ad benigne faciendum adiutores habebunt. Deinde consuetudine beneficentiae paratiores erunt, & tamquam exercitiores ad bene de multis promerendum.* rel. CICERO de Officiis L. II. c. XV. adde SENECA M de Benef. L. I. c. XI.

Quae cum ita sint, nemo cordatiorum vitio nobis verterit, si eleemosynas in ARGENTARIAS & NON ARGENTARIAS tribuamus. Quo facto portus quasi quidam aperitur amplissimus, quo tuti confugiant quicunque vario calamitatum genere in turbulento hoc mari iactantur; at occluditur simul eorum vel ignaviae vel cuicunque alii animi durioris vitio, qui, cum opibus iuuare miseros nequeant, opera sua gratis & beneuole locanda nolunt.

§. XXII.

Qui ergo indigenti eleemosynam largitur, eam solo promouendae perfectionis, atque adeo felicitatis alienae studio incitatus conferre in eum debet.

§. XXIII.

EGENO danda est eleemosyna. Nam cum egenus homo sit, atque adeo ad suammet felicitatem & gloriam DEI pro virili sua parte amplificandam natus (§. 12.); ille vero miseria domestica impediatur, quominus optimus hicce finis per eum impetretur (§§. 13. 14.), necesse est, vt alii eum in hoc DEI fine consequendo beneficiis suis adiuent, seu si maius, vt eleemosynam ipsi dent (§§. 19. 20. 22.).

§. XXIV.

Qui itaque egeno eleemosynam denegat, peccat. Agit enim contra aeternam naturae legem (§. 16.) adeoque in ipsam Numinis maiestatem est iniurius.

Supra vero, quantum satis est, euicimus, dominium rerum non impedire egenum, quo minus illis rebus, quas nutriendorum hominum causa terra producit, etsi sua non sint ciuilitate, licite omnino & suo iure fruatur (§. 3.).

§. XXV.

Pauperi quidem necessaria ad vitam mortalem sufficiunt, at caret tamen iis, quibus commodior reddatur atque iucundior (§. 9.) caret ergo etiam bonis bene multis, si vel maxime physicis, quare nec prosperis rebus fruitur, quae tamen pars sunt felicitatis (§. 14.). Hanc cum DEVS O. M. velit (§. 12.), velle etiam eum consequitur, ut, qui opibus abundant, pauperi benigne suppeditent unde prospere beateque viuat. *Deinde* & illud liquet, tanto illustriorem fieri gloriam DEI, quanto magis completa est humani felicitas generis, cuius non medio-crem partem pauperes, ut nunc sunt tempora, constituunt. At cordi est DEO sanctissimi NUMINIS sui gloria, ergo & ea ipsi in votis sint oportet, per quae quasi per quosdam radios maiestatis suae splendor quaquauersum diffundatur.

§. XXVI.

At satis superque fortasse iam dictum nobis fuisse de obligatione ad dandas eleemosynas generosis mentibus videbitur, quibus vita & felicitate sociorum nihil prius est nihilque antiquius. Hi scilicet vel soli digni sunt, qui *ciuitatis DEI* illius quidem vastissimae *ciues* habeantur. Est enim salus & felicitas omnium *suprema* & sanctissima illius *lex*, omnesque, qui

C

nobi-

nobiliorem illius partem constituunt, spiritus unitis quasi viribus ad omne bonum atque perfectum feruntur. Atque in hac etiam republica ad vnum omnes vere beati, & singulorum secundus sine vlla offensione cursus esset futurus, modo ad diuini regis illius exemplum totus orbis componeretur. Ex omni parte ea eluceret perfectio, quae ceteris ex rebus a praepotente illius rectore creatis, benefica exsplendescit luce. Exularent ex humana societate profuga omnis fere miseria, omnes querimoniae, gaudio vero atque grati animi vocibus personarent omnia. At sunt, per me licet, haec dicta subtilius quam verius, illud certe maneat ac fixum sit oportet, *oppositum* beneficentiae atque adeo mutuo omnium erga omnes *amori vitium* ipsa fundamenta humanae societatis subruere. In ea enim quodsi vnus sociorum quisque, omnia ad sua commoda tantum referret, nec vllam publicae salutis rationem haberet; (nititur autem salus publica felicitate ciuium singulorum,) tum vere illud mali rebus nostris publicis accideret, quod ei corpori, cuius membra mutua sibi sua ministeria perfide quam stulte non minus, negare vellent. Breui scilicet nullae essent futurae.

§. XXVII.

Verum quidem est, Egestatem atque paupertatem mala tantum esse physica (§. 13.); at rerum tamen humanarum prorsus expers sit necesse est, qui vrgentem domi necessitatem variarum rerum, quae cum auctoribus suis tum saepe humanae societati perniciosae & valde funestae acciderunt, magistram haud raro esse, ignoret. Ne dicam, excellentissima persaepe ingenia a rebus magnis totique hominum vniuersitati vtilibus abstrahi, neruo rerum gerendarum destituta plerumque solere, secundum illud poetae;

haud

haud facile emergunt, quorum conatibus obstat
res angusta domi.

§. XXVIII.

Neque omni sua laude priuandum est *STOICORVM* illud, quod *a naturali hominum cognatione* omnium desumfisse leguntur argumentum. Licet in eo a veri regia via aberraverit Stoa, quod animas nostras quasi quasdam particulas ex mente diuina decerptas iucundo & pulcro errore opinionis putarit. * Verius & felicius noster sapiens nostros communes vidit natales: ** *si ab uno homine, quem DEVS finxit, omnes orimur; certe consanguinei sumus.* Vnus idemque pater familias, fratres vero homines omnes. His vero nihil dignius est tenerrimo illo, qui a fratrum mutua & singulari prorsus caritate *fraterni* nomen accepit, amore.

* *ANTONINVS de rebus suis* L. II. §. 1. L. III. §. 9. L. IX.

§. 27. *ARRIANVS* L. I. c. IX. L. III. c. XXIV.

** *LACTANTIUS Instit. diuin.* L. VI. c. X.

§. XXIX.

Itaque quocunque locorum oculos conuerteris, summa claritate illud quod quaerimus emicare videbis, *dandas esse inopi eleemosynas.* Immo haec ipsa omnium fere, qua homines sunt, vna & consentiens vox est. Cui quidem cum multa alia tum quoque magno sunt indicio commune illud in pectus si-lice durius odium, * & maximae quaeque laudes, quibus in coelum vsque ii efferuntur omnes, qui omnem vitae suae fructum ac purissimam voluptatem in felicitate aliena augenda ponunt.

* Malumus his *SAVRINI*, quam nostris verbis uti, dans son sermon sur l'Aumone T. I. p. 392. *En bonne politique, il faudroit proceder rigoureusement contre un avare; il faudroit le lo-*

ger avec des animaux d'une autre espèce, & lui refuser les douceurs, qui naissent de cet assemblage d'hommes, puisqu'il refuse d'y contribuer, & qu'il ne veut vivre que pour lui-même. Au défaut des Loix humaines, il y a je ne sçai, quelle malediction attachée à ceux qui violent la charité. On les regarde avec horreur. On s'entretient de leur dureté. On s'en avertit mutuellement, comme pour se precautionner contre des gens qui ont des principes si odieux. & paucis interiectis, pag. 393. On marque d'une note d'infamie une personne qui manque de charité, & l'on se dit les uns aux autres; voyez, voyez ce vieillard, qui possède lui seul plus de biens que dix familles entières; voyez comme il entasse avec avidité monceau sur monceau, & comme il refuse cruellement aux pauvres quelque portion de ces biens, que la mort va lui enlever. Voilà cette femme si superbe & si orgueilleuse, qui étale avec tant de faste sa vanité aux yeux de tout un grand peuple, voyez comme elle fait expier aux pauvres les crimes de son orgueil, & comment elle retranche de leur substance de quoi fournir à sa mondanité.

§. XXX.

Ac in ea etiam republica, cui ipse DEVS, rex illius leges scripsit, pauperum cura nihil erat sanctius. Ne enim ea, quibus inopes inter *Israelitas* liberaliter alerentur casu quodam vmquam deficerent, lege cautum erat, vt quaedam ex alienis fructibus illorum quasi bona reputarentur *Leu. XIX. 9, XXIII. 22, Deut. XIV. 28, XXIV. 19*; alia vero ita praecepta fuere, vt ratio tamen definita non fuerit diuinitus, *Deut. XV. 7. 10. 11. Leu. XXV. 35*: Hancque ipsam legem ita sancte custodiebant etiam post diuturnum suae gentis exsilium, *Iudaei*, dubitari vt verè queat, num vllum vmquam sanctius seruatum ipsis fuerit diuinum praeceptum. *

- * Post illud enim nota sunt in gentis libris nomina eorum, quorum curae pauperes quasi suis tutoribus mandati fuere, v. c. גבבִּיִּם collectorum, פִּרְנָסִי, qui collectas summa fide distribuebant eleemosynas. vid. omnino IO. SELDENI L. N. & G. Ebr. L. VI. c. VI. p. 724. sq. VITRINGA de *Synagoga vet.* L. II. c. IIX. p. 542. sq. ex edit. Wollii. adde his instar omnium Ven. IO. GOTTLOB CARPZOVII Dissert. de *Eleemosynis Iudaeorum*, Anno-

Annotationibus eruditissimis in Goodwini Mosen & Aaronem annexam §. XXII. p. 745. Ex fertilissimo campo vnum hoc decerpemus: Synedrium non solum modum huius beneficentiae habita facultatum ratione lege praescripsit, sed etiam *si quis fuerit, qui non volebat dare eleemosynas, vel minus dabat, quam par erat, caedebat eum verberibus rebellionis, donec dederit, quantum ab eo dandum esse iudicauerit.* teste MAIMONIDE c. IX. *Cod. Hilcoth Anjim.* Laudat, quod mireris, hanc seueritatem etiam post fata sua immortalis PVFENDORFIVS I. N. & G. L. II. c. VI. §. V. p. 328. *Vers. Gallicae.* Quid? quod ipse pauper pauperi dare tenebatur, teste *Iore Dea*, quae quidem, quae maior esse possit eleemosyna, ego quidem non video.

§. XXXI.

Et haec ipsa pauperum cura tanti MVHAMMEDI visa est, vt in gratiam illorum eas leges suis dederit, quae certe proficisci ab eo numquam potuissent, nisi vel sanae rationi vel religioni nostrae aliquem hic locum in animo reliquerit. *

* Leges hominis hac de re exhibet opus illud nitidissimis ornatum imaginibus, quod inscribitur *les Ceremonies & Coutumes religieuses de tous les Peuples du Monde* T. V. p. 143. Amstelodami 1737. in forma maiori editum, & inprimis si ipsum fontem adire lubet & licet *The Koran* by GEORGE SALE Londini 1734. the preliminary Discourse p. 109. & c. LVII. intitled IRON p. 437.

§. XXXII.

Vellem persuasissem omnibus ipsius sanae rationis, cuius quidem vox DEI vox rite habetur, principiis dandas esse indigentibus eleemosynas. Si qua vero reslent adhuc, quas nesciam, latebrae, quibus turpis se occulat vel auaritia, vel si quid hoc est tetrius vitium, omne semel illi praeclusit refugium IESV CHRISTI *sapientia* & quae tota, quanta quanta est, ad humani generis salutem composita est, sanctissima illius disciplina. Huius enim si sancte seruarentur praecepta, breui euenturum esset, vt ne nomen quidem miseri inter nos inaudiretur, tantum abest vt

extabescens fame & moerore illius corpus & lacrimae magno rei christianae opprobrio amplius viderentur. Quo autem caelestis hicce doctor vitam hanc caelitem illi, pro suo in genus humanum studio, redderet

I. principem hanc nouae ciuitatis suae legem esse voluit; *omnes esse amandos & eo quidem amore, quo vnus nostrum quisque seipsum complectitur* Matth. XXII. 39. Luc. X, 29, 33, 37. Iac. II. 8. Qui autem se *amat*, felicitati suae omnem dat operam: quum igitur alios aequae atque nos ipsos amare debeamus, necesse est, vt eorum felicitas nobis aequae ac nostra curae cordique sit. Id autem, quo inopis felicitati consulitur dicitur eleemosyna, dare ergo eam cuicunque qui illa indiget, debemus. Matth. V. 42. Luc. XI. 41. Gal. VI. 9. 10. Hebr. XIII. 16.

II. Hoc ipsius rationis effatum ipse DEI filius confirmavit, *quidquid vis, vt faciant tibi alii, id ipse illis facito*. Matth. VII. 12. Tu vero, si miser, si egenus, si pauper esses, esse autem posses eandem naturam sortitus, quid fieri tibi ab aliis velles? dari eleemosynas. Da ergo, neque ratiocinare iniquius, donec pereat, quem seruare debueras, homo atque IESV CHRISTI sanguine redemptus.

III. DEI nobis atque sui ipsius imitandum proposuit exemplum, cuius imitatione nihil est homine dignius, nihil illustrius, nihil suauius, vtilius nihil. IMITARI autem alterum, quis quaeso praeter eum dicitur alius, quam *qui idem facit, quod alterum facere videt*. Indulgentissimus vero pater ac saluator noster omni beneficiorum genere felix mortalium genus reddere cupiant, nos ergo, cum imitari eos, debeamus, nostrum erit quibuscunque beneficiis cumulare inopes.

pes. Hoc vero quid aliud quaeso est, quam eleemosynas liberali manu in eos conferre (§. 20.).

IV. Atque huic suo officio ne deessent umquam CHRISTI discipuli, aeterna & omni voto maiora bona iis benignissime promisit GLORIOSISSIMVS SERVATOR, quicunque faciles precibus inopum aures praebituri & quacunque ratione onus eorum leuaturi essent. Matth. XXV. 34.

Relinquamus ea oratoribus sacris, quae homini christiano, si sapienter animo ipsius proponantur, misericordiam mouere possunt, argumenta. His enim armatus SAVRIN, ille ipse scilicet, qui plenus DEI hominumque amore orabat, praeclarissimam omnium victoriam de auditoribus reportabat, aureos torques, annulos & id genus alia. At nihil mihi crede ea oratione, qua fideles ad eleemosynas larga manu erogandas adhortabatur, fieri potest elegantius, & ad flectendos animos accommodatius. v. T. I. de ses *Sermons* p. 383. sq. Apponamus vnam & alteram ex his dapibus, ut reliquarum desiderium excitemus. Optime de nobis meritum Salvatorem & nunc quidem victorem pauperum manibus eleemosynas accipere his effert p. 405: *Exilé de sa Cour céleste dans la personne de ses Membres, abandonné de ses Sujets, couvert de haillons, logé dans les Hôpitaux, il vient éprouver ses véritables Sujets, il sollicite leur compassion, il leur présente ses miseres, il leur dit en même tems, qu'elles ne doivent pas être éternelles, qui doit être retabli un jour, & qu'alors il recompensera leur soin par une félicité éternelle* Propolitis iis, quae vincere animos optime possunt; haec addit: p. 410. *Est-ce pour vous porter à quelque acte héroïque d'amour? Non - Il faut crier, il faut prêcher, pour obtenir de vous un peu de pain, quelques haillons, quelque petite portion de ces biens que vous donnez si libéralement au monde. Quels Chrétiens êtes-vous, bon Dieu? Est-ce ici l'Eglise? Prêchons-nous aux bourgeois des Cieux? Frappons nous à la porte de ces coeurs, qui croient une vie éternelle? Mais comment avec de Sentiments si durs entreriez-vous dans ce séjour? Iriez-vous rompre la communion des Saints? Iriez vous troubler les concerts des Anges? Et ne sentez-vous pas, que si vous ne reuetez des entrailles des charité, vous vous bannissez vous-mêmes d'un séjour où tout respire la charité.* Cogit tandem omne argumentorum agmen hoc: p. 429. *Vous demanderez sans doute, comment*
subst.

subsistent donc tous ces pauvres? Car il est très-vray, qu'ils subsistent, & que personne ne meurt de faim. Comment ils subsistent? Pouvez-vous l'ignorer? Ils souffrent: ils pleurent: ils gémissent: Ils tombent de la faim dans la maladie. Les maladies augmentent leurs besoins: leurs besoins augmentent leurs maladies. Ils sont la victime d'une mort d'autant plus cruelle, qu'elle est plus lente; & cette mort, cette mort crie vengeance au Ciel contre ceux qui leur ont fermé leurs entrailles.

§. XXXIII.

Atque summum miserorum studium fuis a C H R I S T O fevere iniunctum, ita numquam fere prorsus destituit CHRISTIANOS, maximo ut hoc ornamento & vere suo caruerit constanter CHRISTO sacra respublica. Principum certe illius civium tantus in hoc studio virtutis splendor est, ut ipsos inter iuratos nominis Christiani hostes non admiratores modo sed & imitatores inuenerit quam plurimos. * Quae tamen ipsa fuerit liberalitatis huius celebratissimae natura, de eo alio tempore, si DEO placuerit, pro instituti nostri ratione breuiter exponemus.

* Sileant hic, nostro bono, laudes domesticae, audiamus I V L I A N V M, quem ab omni partium studio vel acerrimus iudex facile absoluerit. *Turpe fuerit, inquit, ex Iudaeis quidem neminem mendicare; impios vero Galilaeos praeter suos pauperes etiam nostros alere, nostros autem mendicos nostra ope ac subsidio destitutos videri apud S O Z O M E N V M in Hist. Eccl. L. V. c. 16. Et in fragmento orationis vel Epistolae, in quo superstitionis suae focios ad imitationem christianae erga miseros beneficentiae adhortatur transfuga. Dicam inquit, etsi praeter vulgarem opinionem loquar, etiam hostibus ipsis vestes & alimenta largiri sanctum esse; non enim moribus sed (τῷ γὰρ ἀνθρώπῳ) humanitati tribuimus. Testis sat aequus ac eo infelicius interpretes, quod eam suis humanitatem rapiat, quam nobis tribuit.*

Scilicet non priuati solum priuatis benefaciebant, sed & singuli coctus totis coctibus. E V S E B. H. E. L. IV. c. 23. Qua quidem

re dici non potest, quam arcte tota IESV CHRISTI in his terris familia colligata fuerit. DIONYS. ALEX. L. IV. c. 7. Sapiens vero fratrum in ipsos hostes benignitas effecit, ut noua re incitati fictorum numinum cultores disciplinae illius, quae mira efficeret in animo hominis, plenius cognoscendae cupiditate incensi fuerint, qua perspecta adducti plerumque sunt, ut nomen suum inter CHRISTI ciues adscribi sponte sua passi fuerint. Vidit hoc, & cum intensissimo dolore vidit IULIANVS IMPERATOR, quare impurorum sacrorum suorum antistites sapere ut fratrum nostrorum exemplo discerent in eo fragmento, cuius partem mox dedimus, seuerè hortatus est. Adducere alium testem, nisi laudis christianae liberalitatis plena essent omnia, intelligo autem LVCIANVM de morte Peregrini T. III. opp. p. 334. ex edit. Reizii. Sed actum ageremus & spicas post messem legeremus, si alia adhuc quaedam adferendi animus esset post GOTTFR. ARNOLDVM in der ersten Liebe L. III. c. IX. p. 452. & LAVNOII de Cura Ecclesiae pro miseris & pauperibus laboriosissimum opus, quod non solum separatim, sed & iunctim cum operibus T. II. P. II. p. 568. editum est. Cuius quidem moles beneficentiae inter Christianos magnitudinem & copiam satis iam aperte indicat.

Quod vero sigillatim ad *medium aeuum* attinet, in illo pietatis huius christianae in pauperes specimina veluti maxima ecclesiae ornamenta hinc & inde emicuisse, multis testatum facit rerum argumentis MVRATORIUS *Antiquit. Italiae medii aevi* T. III. Diss. XXXVII. p. 554. At quod non sine dolore addere licet, superstitione multa iacebat hic obrutus ignis. Cleri enim sacra auri fames sancta laicorum simplicitate in excogitandis miris artibus supra quam dici potest abutebatur. Monachorum quidem venerationi nullus fere modus erat; scilicet hi veri illi pauperes in evangelio: qui igitur facilius in caelum iter quaerebat, in monasteriis opum deponebat onera & CHRISTVM, ut dicebatur, heredem scribebat. At caue tamen haec de omnibus dictum a nobis putes, euolue si placet A. MATTHAEI *Analecta vet. Aevi* I. p. 236. Faciles imprimis saluari huic consilio aures praebuisse Galliarum reges, ex instituto probauit du PEYRAT dans ses *Antiquités de la Chapelle du Roy de France*. p. 340. & imprimis p. 329. MATTHAEVS d. I. II. p. 749. Celebratissima tamen est inexhausti usus illa aurifodina, quam ignem purgatorium vocant, verius fortasse quam multi putassent. Hic vero fatuus ignis quo minus euangelii luce exstinguatur, vna plures sagaciores causam subesse aiunt.

aiunt. Dignus est liber, qui multa cum voluptate hac de re legatur *Superstitions anciens & modernes* à Amsterdam 1736. p. 255.

Nos vero laetemur ista saeculi nostri felicitate atque ornamentis. Sunt enim inter nos pietatis christianae antiquae illius erga afflictam IESU CHRISTI familiam illustrissima monumenta, quae inter suo iure eminent SERENISSIMI BRUNSVICENSIVM AC LVNEBURGENSIVM DVCIS de omni pauperum cura sapientissimae leges, quam quidem vere christiani principis pietatem, nulla unquam aetas reticebit. Sed manum de tabula.

EMENDANDA.

p. 4. l. 10. leges, corroborandorum. p. 6. l. 16. ab p. 8, l. 26. voci *prima* addes *Classis*. p. 10. l. 5. ducat.

